
СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

Отримано: 16.12.2022

Прорецензовано: 26.12.2022

Прийнято до друку: 28.12.2022

e-mail: nina_daniljuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7373-2902>

Web of Science Researcher ID: rid41375

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-16(84)-55-60

Данилюк Н. О. Витоки мовних образів у творах Василя Єрошенка. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 16(84). С. 55–60.

УДК: 811.161.2'38: 821.161.2'06.08 Єрошенко

Данилюк Ніна Олексіївна,

доктор філологічних наук, професор кафедри української мови,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВИТОКИ МОВНИХ ОБРАЗІВ У ТВОРАХ ВАСИЛЯ ЄРОШЕНКА

*Я думаю, що головне призначення людини на землі –
творити добро, жити для людей (Василь Єрошенко)*

У статті йдеться про витоки мовних образів у художніх прозових текстах есперантистського та японського письменника, українця за походженням Василя Єрошенка. Проаналізовано найтиповіші для його творчості мовні мегаобрази Людини і Природи. Встановлено, що структура першого мегаобразу складається із двох мовних образів: Доросла людина і Дитина, що реалізуються в текстах у конкретних мовних мікрообразах: старий мудрець, батько, мати; син, донька, дитина, братик, сестра Катя, дівчинка Хіноко, маленька невідома дівчинка. Їх супроводжує мотив соціальної нерівності, поєднаний із мотивом колоніальної залежності. Мовний мегаобраз Природи формують мовні собрази географічних і небесних об'єктів, рослин, тварин і птахів: ліс, річка, Тундра, гори, море, небо, сонце, дерево, місто й ін., оскільки у міському лімітованому просторі людина часто відчувається самотньою. Мовні мікрообрази тварин і птахів стають символами кращих якостей: тигр уособлює силу, мужність і незалежність, орел – мужність, витривалість, прагнення до величності та волелюбність (в обох).

У творах В. Єрошенка присутні антивоєнні мотиви, що впливають із розуміння війни як чогось антигуманного, спрямованого проти природи. З'ясовано, що витоки образотворчих засобів митця закладено в особливостях його індивідуального авторського стилю, специфіці мовної особистості, яку сформували знання рідної та іноземних мов і культур, релігійно-філософські та художньо-естетичні цінності Заходу і Сходу.

Ключові слова: письменник Василь Єрошенко, художній текст, мовний образ, мовний мегаобраз, мовний мікрообраз, індивідуально-авторський стиль, образотворчий засіб.

Nina Danylyuk,

Doctor of Philology, Professor of the department of the Ukrainian language,
Lesya Ukrainka Volyn National University

ORIGINS OF LANGUAGE IMAGES IN THE LITERARY WORKS BY VASYL YEROSHENKO

The article deals with the origins of language images in the literary prosaic texts of the Esperanto and Japanese writer, Ukrainian by birth, Vasyl Yeroshenko. The most typical for his works language mega images of Person and Nature were analyzed. It was pointed out that the structure of the first image consisted of two language images: an Adult Person and a Child Person, which were realized in the concrete texts with the help of certain micro images: an old wise man, a father, mother; a son, daughter, child, brother, sister and others. Images of parents, and especially of children (sister Kate, a girl Khinoko, a little unknown girl), are accompanied by the motive of social inequality which is also connected with the motive of the colonial dependence. The macro image of Nature consists of language images of geographical and celestial objects, plants, animals, and birds. The author is attracted by the wild, boundless and unspoiled by the civilization space – a forest, river, sea, tree, the sun, sky, Tundra, mountains etc, as in the limited space of the city a person feels lonely very often. The Marco image of Nature is represented by the language micro images of animals and birds that became the symbols of the best qualities: a tiger represents strength, courage, and independence, an eagle – courage, endurance, a passion for highness, and love of freedom (in both types). In the works by V. Yeroshenko there are antiwar motives that originate from the understanding of war as something antihuman and directed against nature. It was found out that the origins of the author's expressive means came from the specific features of his individual style, particular characteristics of a language persona that were formed by the knowledge of the native and foreign languages and cultures, religious philosophical and aesthetic values of the West and East.

Keywords: the writer Vasyl Yeroshenko, language image, language mega image, language micro image, individual writing style, figurative means.

Постановка наукової проблеми та її значення. Василь Якович Єрошенко (12.01.1890 – 23.12.1952) – непересічна постать у світовій культурі: письменник, тифлопедагог, етнограф, музикант, есперантист, автор прози малих форм, драм, поезії, публіцистичних статей, поліглот (знав українську, російську, англійську, німецьку, французьку, японську, туркменську, есперанто й інші мови). Українець за походженням, син заможного селянина з українського етнічного регіону Північної Слобожанщини – слободи Обухівка нинішньої Білгородської області Росії, побував в Англії, Німеччині, Бельгії, Індії, Бірмі, Таїланді, Китаї, Японії, Туркменістані, Фінляндії, на Чукотці, похований у рідному селі. Попри сліпоту (втратив зір у чотири роки) і несприятливі події першої половини ХХ ст. завдяки наполегливості зумів реалізувати свій талант.

Особистість В. Єрошенка привертала увагу дослідників насамперед своїм життєписом, знанням іноземних мов і культур (Н. Андріанова-Гордієнко, О. Харьковский, А. Поляковский та ін.). Однак художня і публіцистична спадщина талановитого літератора, повернення якої із закордону розпочалося тільки у 60–70-і рр. ХХ ст., ще не стала об'єктом докладних філологічних студій. Потреба вивчення образно-виразових засобів у художніх творах автора в рамках антропоцентричної наукової парадигми зумовила вибір теми статті та її **актуальність**. **Мета** роботи – розглянути витoki визначальних для художніх текстів В. Єрошенка мовних образів у зв'язку з рисами індивідуального стилю, специфікою мовної особистості та світобачення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі статті про В. Єрошенка вміщено у виданнях: «Українська літературна енциклопедія» в 3 т. (т. 2, 1990), «Енциклопедія української діаспори» в 7 т. (т. 4, 1995), «Літературна енциклопедія русско-го зарубіжжя 1918–1940. Писателі русско-го зарубіжжя» (1997), «Енциклопедія історії України» (2005), «100 найвідоміших українців» (2005), «Український ВсеСвіт» у 2 т. (т. 1, 2011), «Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості» (2012) й ін. Інформація про письменника є також в японських та есперантських довідниках, у Вікіпедії дванадцятьма мовами, а 1990 р. на честь 100-літнього ювілею було проголошено ЮНЕСКО роком Василя Єрошенка.

Зауважимо, що літературна спадщина митця майже не збереглася (два архіви знищено в Туркменії, архів і книги, які заповів Старооскольській бібліотеці для сліпих, спалено після смерті), ще й донині не опубліковано повного зібрання творів. Натомість в Японії в 1959 р. вийшло тритомне зібрання його творів японською мовою; в 1974 р. – двотомне, в 1993 і 1995 рр. – одностомне, із 1952 до 1996 рр. – десяток книг мовою есперанто, у 2015 р. до 125-річного ювілею – збірка есеїв на есперанто «Vivis. Vojaĝis. Verkis» («Жив. Подорожував. Творив»). Переважно завдяки закордонним китайським, японським та есперантським виданням побачили світ переклади текстів В. Єрошенка (особлива роль тут належить китайському письменнику Лу Сіню (Патлань, 2015) та українській перекладачці Н. Андріановій-Гордієнко. Українською мовою опубліковано: «Квітка справедливості» (Київ, 1969), «Казки та легенди» (Київ, 2004, 2006), мовою есперанто – «Fabeloj kaj legendoj» (Київ, 2007), паралельно українською мовою та есперанто – «Шахова триходівка. La trimova ŝakproblemo» (Луцьк, 2019). Дві названі книги казок і легенд видано за підтримки Благодійного фонду імені Василя Єрошенка «Есперо» (м. Київ, президент Є. Ковтонюк, директор В. Таранюк). Кілька творів письменника подали С. Оліфіренко та В. Оліфіренко у хрестоматії з літератури рідного краю «Слобожанська хвиля» (Донецьк, 2005). Багато перекладів російською та українською мовами з японських і есперантських оригіналів виконала Ю. Патлань. Опубліковано також видання збільшеним шрифтом і за системою Брайля для незрячих: «Казки. Орлині душі», «Казки. Вузька клітка» (Харків, 2016), «Очі сліпих» у трьох книгах (Харків, 2018; переклад і коментарі Ю. Патлань), «Цветок совершенства» (Харків, 2019; переклад С. Анікеєва, коментарі Ю. Патлань).

Життєвий і творчий шлях митця вивчали письменники і журналісти Т. Ішіро (монографія «Сліпий поет Єрошенко», Токіо, 1956), Н. Андріанова-Гордієнко (статті, книга «Запалив у серці вогонь», Київ, 1977), О. Харьковский (повість «Человек, увидевший мир», Москва, 1978), В. Таранюк (книжка для дітей «Владислав Таранюк про Івана Пулюя, Василя Єрошенка, Василя Каразіна, Агатангела Кримського, Лазаря Заменгофа», Київ, 2009), А. Поляковский (повість «Слепой пилигрим», Москва, 2009), науковці-філологи Ю. Патлань (статті), С. Прохоров (статті) й ін. Із 2002 р. діяла міжнародна науково-дослідна група «Василь Єрошенко та його доба», що об'єднувала вчених із України, Росії, Японії, Китаю, США (керівник Ю. Патлань); на основі архівних джерел було опубліковано понад 300 статей.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на зацікавлення доробком В. Єрошенка, високу оцінку його як письменника-гуманіста, маємо лише поодинокі роботи, в яких розглянуто поетику і стилістику творів. Напевно, це спричинено складністю інтерпретації образів, закорінених у культури різних народів Сходу і Заходу, а також у культуру есперантистів. Ю. Патлань писала: «Твори Василя Єрошенка призначені для вдумливого читача й повільного читання, бо стихія багатомірного символічного змісту нерозривно переплетена тут зі стихією звуку. Світ – це мелодія, і твори Єрошенка з їх багатими повторами, алітераціями, асонансами, тонкою, незвичною образністю яскраво свідчать про це. Вони несуть тонкий аромат минулого століття з його містичними пошуками, східною екзотикою, зверненням до легенд минулих епох та країн» (Патлань, 2014).

Вважаємо, що наукове вивчення мовних образів письменника важливе не лише з погляду самобутності його текстів. Окремі переклади творів уже включено до шкільних посібників: «Казка про курчатко» – до літньої читанки для початкових класів О. Верес «Зелена неділя» (1992), «Серце орла» – до підручника з української літератури для 5 класу М. Зваричевської (2002), «Вежа для падіння», «Оповідки зів'ялого листочка», «Дерево на міській вулиці» – до хрестоматії «Слобожанська хвиля» (2005), тому назріли їх науково-методичні студії. М. Хороб слушно вважає, що «легенди чи казки Василя Єрошенка є пізнавальними насамперед, цікавими для дітей будь-якого віку, оскільки вони побудовані на фольклорному матеріалі різних народів Сходу і вчать мужності, вільнолюбства, справедливості» (Хороб, 2012: 23). Справді, теми і виховний потенціал його творів співзвучні із загальнолюдськими цінностями, які розкривали у книгах для дітей Г. Андерсен, А. де Сент-Екзюпер, Дж. Кіплінг.

З'ясуємо ключові поняття статті. *Індивідуальний стиль, ідіостиль* – «індивідуальний стиль, в якому виразні, марковані засоби мови утворюють певну систему» (Єрмоленко, Бирик, Тодор, 2001: 67). Вважаємо, що індивідуально-стильові риси В. Єрошенка могли формувати кілька чинників: 1) українська народнорозмовна мова і фольклор як первинна ланка, що визначає свідомість дитини; 2) фольклор народів світу; 3) класична література Заходу і Сходу; 4) літературно-мистецькі напрямки – романтизм, неоромантизм, символізм, реалізм; 5) філософсько-релігійні вчення – християнство, буддизм,

синтоїзм, індуїзм, іслам, бахаїзм, гомаранізм; 6) безпосереднє «занурення» в іноземні мови і культури та ін. Про традиції у його творчості йшлося у розвідках Ю. Патлянь. Приймаючи застереження дослідниці про те, що «за мовою творчості Єрошенко є письменником японським і есперантським», дозволимо собі не погодитись із категоричним твердженням, що «українською він ніколи не писав» (Патлянь, 2014а: 184), оскільки маємо лише частину спадщини автора. Тим більше, піддаємо сумнівам думку авторки, що «українство не стало чинником формування його особистості». Відомо, що Василь зростав у родині, де дід і батько – українці, вдома говорили по-українськи (крім мами, яка була «міська») (за листівкою сестри М. Безуглої до Н. Андріанової-Гордієнко від 28.12.1967 р.); жителі с. Обухівка послуговувалися слобожанським говором південно-східного наріччя української мови. У спогадах японських і китайських друзів є згадки про те, що він одягав вишиванку і співав українських народних пісень; перебуваючи в Туркменії, разом із незрячими дітьми поставив оперу М. Лисенка «Коза-дереза». Його замальовка «Пасхальний день» відображає особливості святкування Великодня в рідному селі, а драма «Хмарка персикового кольору» має ознаки народного вертепно-драматичного дійства, перегукується із драмою-феєрією Лесі Українки «Лісова пісня». Отже, вважаємо, що якраз одним із перших чинників становлення Єрошенкового літературного хисту був український пісенний, казковий і музичний фольклор поряд із народною творчістю інших народів.

Імовірно, на індивідуально-авторський стиль В. Єрошенка найбільше впливала естетика романтизму першої пол. XIX ст. (Дж. Байрон, Т. Шевченко й ін.), а також неоромантизму кінця XIX – початку XX ст. (Дж. Р. Кіплінг, А. де Сент-Екзюпері, Дж. Лондон, Р. Тагор, можливо, Леся Українка й ін.). Володіючи іноземними мовами, Василь міг ознайомитися із творами багатьох авторів в оригіналах. Очевидно, Єрошенко знав тексти Т. Шевченка (за свідченнями племінниці В. Сердюкової, він любив виконувати пісні на слова Кобзаря («Заповіт» і «Рева та стогне Дніпр широкий»). Мабуть, не випадково одним із епіграфів до казки «Вузька клітка» у перекладі Ю. Патлянь (поряд із рядками поезії «The Tiger» англійського романтика В. Блейка), взято слова Лесі Українки із драми «Осінь казка»: *Хто визволить сам – той буде вільний, Хто визволить кого – в неволю візьме*, що відбивають ідею твору: «Не можна визволити духовного раба». Звичайно, В. Єрошенко читав кращі твори російських письменників, у Пекінському університеті виступав із лекціями про російську літературу (Л. Андреев та ін.).

Подібно до неоромантиків, концепт ВОЛП – наскрізний в індивідуальному стилі Єрошенка («Вузька клітка», «Орлині душі», «Шахова триходівка» й ін.). У душі романтизму створено чимало власних назв: *Великий Світоч Півдня, Великий Світоч Півночі, Квітка Південних Садів, Слава Північного Неба* («Вежа – щоб упасти»), *Країна Холоду, Країна Великого Принца* («Квітка Справедливості») й ін. Разом з тим, виразними в його текстах є також ознаки символізму із властивим перетворенням конкретних образів у багатозначні символи (напр., *сонце* – символ свободи й оновлення, *квітка* – гідності, справедливості, *зів'ялий листочок* – самотності, *тісна клітка* – неволі, *палац* – багатства, *халуна* – бідності й ін.). Однак зараховувати літератора до символістів російської «срібної доби» (Патлянь, 2014а: 185), очевидно, не має підстав, оскільки його художні тексти з 20-х рр. XX ст. опубліковані різними мовами: поетичні – японською, казки, легенди, оповідання, нариси, драми, статті й листи – переважно японською та есперанто і лише публіцистика в радянській пресі після 30-х рр. – російською. Крім того, прозові твори В. Єрошенка 30-х рр. XX ст., зокрема повість «Шахова триходівка», а також нариси і статті про життя чукчів, узбеків, туркменів у Радянському Союзі, які вийшли мовою есперанто в міжнародних виданнях, ґрунтуються на принципах реалізму, що передбачають зображення типових героїв у типових обставинах. Так, письменник у названому тексті майстерно змалював типові мовні образи періоду радянзації Півночі – *комуніста* і *чукчі*.

На ідейно-образній системі творів В. Єрошенка позначилося також знання Святого Письма і релігійно-християнських традицій (біографічні матеріали свідчать про набожність освіченої родини Єрошенків: батько – ктитор у церкві, старший брат Олександр вчився в духовній семінарії). У замальовці «Пасхальний день», що є ліричним спогадом про Великдень у батьківській оселі, наявні такі християнські образи-символи: *церковний дзвін, пасхальна нічна служба, червоне яйце, пасхальний хліб* (паска), *пасхальний дарунок, пасхальний цілунок, хресне цілування, пасхальне вітання «Христос воскрес!»*, звертання «*О, Боже*». Перебуваючи за кордоном, письменник цікавився іншими філософсько-релігійними етичними вченнями – буддизмом, синтоїзмом, індуїзмом, ісламом, бахаїзмом (Данилюк, 2000), що відбито в лексикі його творів (напр., *камінне божество камі-сама, шановні божества Індії, брахман, служителі усіх божеств Індії, остання пожертва божеству, Дева, Махадева* («Вузька клітка», пер. Ю. Патлянь). Як есперантист він дотримувався принципів гомаранізму, сформульованих Л. Л. Заменгофом, що визнають рівність усіх людей, незалежно від походження, етносу, соціального та майнового стану і релігії.

Усі названі чинники формували індивідуально-авторський стиль В. Єрошенка, визначили параметри його *мовної особистості* як «поседнання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження» (Єрмоленко, Бирик, Тодор, 2001: 93) на вербально-семантичному, когнітивному і прагматично-мотиваційному рівнях і зумовили специфіку мовних образів. У нашому розумінні мовний образ створює сукупність лексичних, фонетичних, морфолого-словотвірних, синтаксичних засобів вираження, а також функціонування у структурі національно-мовної картини світу. Вбираючи історико-культурну та емоційно-психологічну інформацію, мовні образи співвідносяться із художніми концептами, можуть набувати символічних значень.

Аналіз прозових текстів В. Єрошенка дає підстави виокремити два мовні мегаобрази – *Людина* і *Природа*, сформовані образами та мікрообразами. Перший структурно складається із двох образів: *Людина доросла* і *Людина-дитина*, які в конкретних творах реалізуються за допомогою певних мікрообразів: *старий мудрець, батько, мати – син, донька, дитина, братик, сестра* й ін. На переконання письменника, *Людина* і *Природа* мають перебувати в гармонії, тому значно вищими духовно є тубільці (напр., чукчі у «Шаховій триходівці»), ніж європейці-колонізатори, що нав'язують їм свої порядки: *не вчити, а самому вчитись у чукчів комунізму мусиш ти, негіднику з європейським вихованням* (Єрошенко, 2019: 29). *Людина* в гармонії з природою – вільна: *Там учать любити власне людину, цінувати її життя, поважати її свободу* (Єрошенко, 2019: 13), а цивілізована людина в імперії – дрібна: *Чим більшими стають наші світові метрополії – центри цивілізації, то маліє людина, вона робиться дедалі банальнішою і тривіальнішою, дріб'язковою та мізерною, поки, врешті, не*

перетворюється на мікроба, незначну бацилу, чий життя і смерть більше нікого не цікавлять. Тоді має значення не власне людина, а її капітал, не розум, а лише кишеня, не серце, а набуте золото (Єрошенко, 2019: 11).

У Єрошкових текстах витворено мікрообраз мудрої Людини: мудрець, любомудр, віщий індійський мудрець і пророк Гаутама («Бірманська легенда»); старий, сивий бородач із Тундри («Шахова триходівка»). Мудрий чукча перекоує, що лише той розум цінний, який спрямований на добро для людей: Ви, європейці, здаєтесь розумними, дуже розумними, набагато розумнішими за нас: винайшли мисливську рушницю, моторного човна, плитку і швейну машинку, грамофон та інші речі... Винайшли також пароплав, аероплан, автомобіль, електрику, телефон, телеграф та багато інших див... Але водночас ви вдумали також багато-багато всіякого для знищення людей... Чи можна це назвати розумним?.. Якщо це мудрість, то вона – лиха, вона призведе до вашої погибелі, а можливо, й нашої (Єрошенко, 2019: 25).

Мовний мікрообраз батька (батько автора, татко Хіноко) є втіленням турботи про дітей, забезпечення матеріального достатку родини та її єдності. Батько – головний за святковим столом, він гуртує сім'ю, присутніх і відсутніх: Батько, кажучи: «Христос Воскрес!» по черзі цілує кожного; звертаючись до стільця (де мав сидіти Василь. – Н. Д.), сказав: «Вася, Христос Воскрес!»; він приносить дарунок дитині: у батька був для неї найпрекрасніший подарунок, і з цього Катя могла зрозуміти, що батько любить її сильніше за усіх («Пасхальний день») (Єрошенко, 2015 а), або ж розповідає про країну, де робітники не бідують, де їхні діти їдять досхочу і живуть у сухих, теплих кімнатах («Країна Райдуги») (Єрошенко, 2004: 36).

Мовний мікрообраз матері (матінка автора, мати Хіноко) асоціюється з любов'ю до дітей: А потім і матінка, кажучи: «Христос Воскрес!» дарує кожному цілунок («Пасхальний день») (Єрошенко, 2015 а), дбайливим ставленням до їхнього здоров'я: Вже стільки безсонних ночей провела вона в сльозах і тривозі за життя донечки біля її ліжка! («Країна Райдуги») (Єрошенко, 2004: 38). Тому такий важкий стан матері, яка втратила дитину: Це вже п'ята, – у розпачі промовила мати. – Я дала життя дітям не для того, щоб вони помирили від голоду... Я не можу, не хочу більше мати дітей, знаючи, що їх чекає голодна смерть. Це жорстоко й не по-людському («Країна Райдуги») (Єрошенко, 2004: 39).

Зауважимо, що зображення батьків, а особливо, дітей (сестричка Катя, дівчинка Хіноко, маленька безіменна дівчинка) супроводжує мотив соціальної нерівності (звідси – бідність і голодування: Хіноко ніколи не наїдалася досхочу; сестри і брати загинули через недостатнє харчування («Країна Райдуги») (Єрошенко, 2004: 35), із яким пов'язаний також мотив колоніальної залежності. Це видно у творі «Оповідки зів'ялого листочка», що складається з окремих новел-замальовок із наскрізним мовним образом старого дерева на вулиці Шанхаю: Пам'ятає воно, як свої імениті розбійники з найвищої кастри грабували народ і як той бідлашній народ мордували можновладні хижаки з інших країн (Єрошенко, 2004: 45). Дерево змушене «вслуховувати» сповіді знедолених: маленької дівчинки (помирає хворий братик, а сестер продають родичі, щоб поховати батьків та інших дітей («Тасмниця маленької дівчинки»), шанхайського рикши (усі перевезені люди тільки плювали на мене з презирством («Людина-кінь») (Єрошенко, 2004: 53), горбатой дівчини (юнак у красивому капелюсі, в європейському костюмі кинув милостиню, потім своїм блискучим черевиком він ударив мене просто в горб на грудях («Єдиний скарб») (Єрошенко, 2004: 58), дівчини-китаянки (прийшла з далеких гір, щоб знайти в місті коханого, але не впізнала його: Геть усе на світі забув він заради багатства – і чесність, народжену в горах, і орлину мужність («Дівчина з маленькими ніжками») (Єрошенко, 2004: 61).

Треба сказати, що мовні мікрообрази дівчини (горбата дівчина, дівчина з маленькими ніжками) / жінки (молода дружина раджі) створені з великою теплотою. Для В. Єрошенка має значення не так зовнішня краса жінки, як її внутрішній світ, духовність. Тому потворна дівчина-каліка, яка здатна на високе почуття кохання, уві сні постає красунею: І снилася їй граціозна чарівна дівчина, що дивилася на себе у свічадо, її блакитні очі були глибокі й ясні, як небо, на щоках вигравав ніжний рум'янець, а на рожевих устах цвіла така чудесна усмішка, про яку, напевно, весняної місячної ночі мріють поети («Єдиний скарб») (Єрошенко, 2004: 58). Носієм високих духовних ідеалів є також китаянка – жертва тисячолітньої китайської культури, яка пройшла далеку дорогу від високих гір до Великої Річки Янзи, щоб повернути коханого («Дівчина з маленькими ніжками»). Саме їй нашіптують листочки зі старого дерева: для того, хто хоче твердо йти дорогою життя, потрібні не сильні ноги, а сильна й велика душа, і для життєвої боротьби потрібні не величезні лапи тигра чи копита коня-ломовика, а рішуча воля, ясный розум, мужнє серце, щира, чесна душа і глибоке знання людського світу (Єрошенко, 2004: 61). Краса двісті першої дружини раджі – не лише в її зовнішності, а й у прагненні звільнитися від рабства ситого гарему, а також від жертвовної смерті за релігійними канонами («Вузька клітка»). Домінантою опису вродливої жінки є зіставлення з оленям / оленцею: Цієї ж миті раджа, який підбіг до неї ззаду, схопив її й поволік, ніби тигр оленя; Але схожа на оленцею жінка все молилася; а також ключове слово очі: Її обличчя, прихованого вуаллю, тигру не було видно, він бачив лише красиві, ясні, сяючі, як весняне небо, блакитні очі... В останньому епізоді розкаяння жінки за кохання до білого чоловіка та її самотності знову постає це слово-образ: Її красиві вологі очі, здавалося, могли слугувати символом самого відчаю... Я покохала ворога божеств Індії, землі Індії. І для мене немає іншого шляху, лише піти у пекло (Єрошенко, 2015: 3).

Поряд із мовним макрообразом Людини у текстах письменника виведено макрообраз Природи, що складається з мовних мікрообразів географічних і небесних об'єктів, рослин, тварин і птахів. Автора приваблює широкий, не обмежений і не зіпсований цивілізацією простір – ліс, річка, Тундра, гори, море, небо, сонце, дерево тощо: Я лежу біля моря. Поруч спить мій Колима-пес... Зверху над нами – блакитне небо, під нами – різнобарвне каміння, перед нами – море, яке неможливо перепливти, поза нами – Тундра, яку неможливо перейти («Чукотська легенда») (Єрошенко, 2004: 95). В обмеженому міському просторі людина часто дуже самотня: тій людині, котра прагне самоти, зовсім не треба йти в гори, досить потрапити їй на цю вулицю (Сіньшице у Шанхаї. – Н. Д.), в цей «новий світ», і вона відчує себе більш самотньою, аніж десь серед безлюдних хребтів Гімалаїв («Прелюдія») (Єрошенко, 2004: 44). Зіставлення такої людини з самотнім листком лежить в основі «Оповідок зів'ялого листочка»: Якось, блукаючи отак без всякої мети містом, ми зненацька спинилися вражені перед величезним деревом. Листя на ньому вже облетіло, і тільки один зів'ялий листочок ще тримався на гілці – один-єдиний листок на могутньому дереві. Хіба й ми не схожі на цей самотній листок? Хіба й не стали ми такими самими зів'ялими листочками на могутньому дереві життя? («Прелюдія») (Єрошенко, 2004: 44).

Макрообраз *Природи* представляють мовні мікрообрази тварин і птахів, що стали символами найкращих якостей: *тигр* – сили, відваги, незалежності («Вузька клітка»), *орел* – мужності, витривалості, прагнення до висоти («Орлині душі»), в обох – вільнолюбства: *Немає птаха, прекраснішого й вільнішого за орла. Немає птаха, сильнішого й сміливішого за орла* (Єрошенко, 2015b). Саме через їхнє «бачення» постає *Людина* в таких висловах: *Так люди ж – підлі раби. Але ж хто ув'язнив їх до невидимих оком клітки, ніби рабів?* («Вузька клітка»); *Здається, люди – це тварини, яким випала нещаслива доля. Однак кажуть, що саме людина – цар всього живого. Яка ж у цьому гірка іронія!..* («Орлині душі») (Єрошенко, 2015; Єрошенко, 2015b). У казці «Серце орла» (пер. Н. Андріанової-Гордієнко), або «Орлині душі» (пер. Ю. Патлань) орлят із підірваними крилами, вирощених людьми, називають «Людськими серцями» («Людськими душами»), а юнаків, вихованих орлами, які борються за незалежність гірської країни, – «Орлиними серцями» («Орлиними душами»): *жінки, здіймаючи взору й довіряючи маленьким діток безмежному небові, молилися, аби й ті діти, що залишилися, стали «Орлиними Душами» для порятунку гірської країни* (Єрошенко, 2015b).

У творах В. Єрошенка звучать антивоєнні мотиви, що випливають із розуміння війни як антилюдського й антиприродного явища. В уявленні маленького хлопчика із замальовки «День всевітнього миру» війна постає в жалких образах: відірваних рук брата (*Видніються руки брата, лише руки... Нічого ж немає. Немає грудей, є лише руки, бомбою відірвані*) (Єрошенко, 2004: 26) та відрубаної голови батька (*Ввижається мені голова батька, тільки голова... Він зняв її з шиї і протягнув для поцілунку, простягнув голову, зрубану шаблею*) (Там само: 27). Тому дитина не може сприйняти абстрактної ідеї про «всесвітній мир» і не поділяє радості матері від тріумфальної ходи армії-переможниці: *Мати раділа тому, що це був день всевітнього миру, а хлопчина плакав... «Не плач, дитино дорога, не будь сумним, світова війна закінчилась, закінчилась страждання людства»... «Але, матусю, послухай, крізь марш урочистий вчуваються звуки сумні, крізь пісні героїчні чути плач невістичий»* (Там само: 26–28). Дуже по-сучасному звучать рядки казки про початок і наслідки війни: *Але й тоді було так само легко знайти привід для війни, як і тепер... Дипломати Країни Холоду були певні, що Країна Великого Принца неодмінно зазнає поразки, і дуже скоро вони відшукали привід, щоб почати війну... І оком не змигнути, як було знищено прекрасні троянди Розуму і Чуйності, а натомість почали рости квіти Ворожнечі і суперництва. Розтоптане було ніжні квіти Любові, що прикрашали сади і парки, і натомість посадили рослини Війни і Ненависті («Квітка Справедливості»)* (Там само: 34). Письменник-романтик пише про хлопчика, який посадить Квітку Справедливості, що допоможе припинити війну, і мріє про світле майбутнє: *Уві сні я бачив чудесну країну. Снівся мені Острів Щастя серед моря Вічної Любові. Є на тому острові затоки Незмінної дружби, і тече в неї чудесна Річка Невичерпної Радості («Оповідки зів'ялого литочка»)* (Там само: 44).

Висновки. Отже, мовні образи творів В. Єрошенка знаходяться в загальнолюдській парадигмі протиставлень: *людина – природа, бідний – багатий, щасливий – нещасний, добро – зло, любов – ненависть, хоробрість – боягузтво, війна – мир* тощо. Аналіз текстів засвідчив, що найважливішими є мегаобрази *Людини* і *Природи*, які реалізуються в конкретних мікрообразах. Витоки образотворчих засобів письменника закладено в особливостях його індивідуального авторського стилю, специфіці мовної особистості, яку сформували знання рідної та іноземних мов і культур, релігійно-філософські та художньо-естетичні цінності Заходу і Сходу. Перспективи дослідження вбачаємо в докладному аналізі мовних образів на всіх мовних рівнях у художніх текстах різних жанрів, публіцистиці та епістолярію.

Література:

1. Данилюк Н. О. Образні парадигми на позначення вірувань східних народів у текстах Василя Єрошенка. IV Сходознавчі читання А. Кримського: тези Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 25 лист. 2000 р.). Київ: Інститут сходознавства, 2000. С. 55–56.
2. Єрошенко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / ред. С. Я. Єрошенко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
3. Єрошенко В. Вузька клітка / пер. Ю. Патлань. Prostir museum. 6 квітня 2015 р. URL: <http://prostir.museum/ua/post/34791> (дата звернення: 1.11.2022).
4. Єрошенко В. Казки та легенди. Київ: Вид. Карпенко В. М., 2004. 98 с.
5. Єрошенко В. Пасхальний день / пер. Ю. Патлань. Prostir museum. 14 квітня 2015 р. URL: <http://prostir.museum/ua/post/34824> (дата звернення: 2.11.2022).
6. Єрошенко В. Орлині душі / пер. Ю. Патлань. Prostir museum. 15 березня 2015 р. URL: <http://prostir.museum/ua/post/34604> (дата звернення: 2.11.2022).
7. Єрошенко В. Шахова триходівка / упор. В. Паюк. Луцьк: ВМА «Терен», 2019. 68 с. Eroshenko V. La trimova ŝakproblemo / komp. kaj red. V. Pajuk. Lucjk: «Teren», 2019. 68 p.
8. Патлань Ю. Письменник Василь Єрошенко – засновник Японської асоціації есперантистів. Prostir museum. 19 листопада 2014 р. URL: <http://prostir.museum/ua/post/33785> (дата звернення: 28.10.2022).
9. Патлань Ю. Роль перекладів Лу Сіня у вивченні та виданні творів Василя Єрошенка в СРСР та на пострадянському просторі (до 125-річчя до дня народження В. Я. Єрошенка). Китаєзнавчі дослідження. 2015. № 4. С. 144–159.
10. Патлань Ю. Про «українське» у долі та творчості письменника Василя Єрошенка: до 125-ї річниці від дня народження. Українознавчий альманах. 2014. Вип. 17. С. 182–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2014_17_54 (дата звернення: 4.11.2022).
11. Хороб М. Поетика прози для дітей Василя Єрошенка. *Література. Діти. Час: Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва*. Тернопіль, 2012, Вип. 3. С. 20–27.

References:

1. Danyliuk N. O. (2000) Obrazni paradyhmy na poznachennia viruvan skhidnykh narodiv u tekstakh Vasyliya Yeroshenka (Figurative paradigms for the designation of beliefs of Eastern peoples in the texts of Vasyl Yeroshenko). IV Skhodoznavchi chytannia A. Krymskoho: tezy Mizhnar. nauk. konf. (m. Kyiv, 25 lyst. 2000 r.). Kyiv: Instytut skhodoznavstva: 55–56 (in Ukrainian).
2. Khorob M. (2012) Poetyka prozy dlia ditei Vasyliya Yeroshenka (Poetics of prose works for children by Vasyl Yeroshenko). *Literatura. Dity. Chas: Visnyk Tsentru doslidzhennia literatury dlia ditei ta yunatstva*. Ternopil. 3: 20–27 (in Ukrainian).
3. Patlan Yu. (2014a) Pro «ukrainske» u doli ta tvorchosti pysmennyka Vasyliya Yeroshenka: do 125-i richnytsi vid dnia narodzhennia (About "Ukrainian" in the fate and work of the writer Vasyl Yeroshenko: to the 125th anniversary of his birth). *Ukrainoznavchyi almanakh*. 17: 182–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2014_17_54 (in Ukrainian).
4. Patlan Yu (2014). Pysmennyk Vasyl Yeroshenko – zasnovnyk Yaponskoi asotsiatsii esperantystiv (The writer Vasyl Yeroshenko is the founder of the Japanese Esperanto Association). Prostir museum. URL: <http://prostir.museum/ua/post/33785> (in Ukrainian).

5. Patlan Yu. (2015) Rol perekladiv Lu Sinia u vyvchenni ta vydanni tvoriv Vasylia Yeroshenka v SRSR ta na postradianskomu prostori (do 125-richchia do dnia narodzhennia V. Ya. Yeroshenka) (The role of Lu Sin's translations in the study and publication of Vasyl Yeroshenko's works in the USSR and in the post-Soviet space (to the 125th anniversary of the birth of V. Ya. Yeroshenko)). *Kytaieznavchi doslidzhennia*. 4:144–159 (in Ukrainian).
6. Yermolenko S. Ya., Bybyk S. P., Todor O. H. (2001) *Ukrainska mova. Korotkyi tlumachnyi slovnyk linhvistychnykh terminiv* (Ukrainian language. A brief explanatory dictionary of linguistic terms) / red. S. Ya. Yermolenko. Kyiv : Lybid (in Ukrainian).
7. Yeroshenko V. (2004) *Kazky ta lehendy* (Fairy tales and legends). Kyiv: Vyd. Karpenko V. M. (in Ukrainian).
8. Yeroshenko V. (2015 b) *Orlyni dushi* (Eagle souls) / per. Yu. Patlan. URL: <http://prostir.museum/ua/post/34604> (in Ukrainian).
9. Yeroshenko V. (2015a) *Paskhalnyi den* (Easter Day) / per. Yu. Patlan. Prostir museum. <http://prostir.museum/ua/post/34824> (in Ukrainian).
10. Yeroshenko V. (2019) *Shakhova trykhodivka* (Chess trichute) / upor. V. Paiuk. Lutsk: VMA «Teren». Erošenko V. (2019) *La trimova ŝakproblemo* / komp. kaj red. V. Pajuk. Lucjk: “Teren” (in Ukrainian and Esperanto).
11. Yeroshenko V. (2015) *Vuzka klitka* (Narrow cage) / per. Yu. Patlan. Prostir museum. URL: <http://prostir.museum/ua/post/34791> (in Ukrainian).